

גם כריתת הברית ע"י הבדכות והתוכחות כדמסיק בסוף התוכחות ופרש"י מתו"כ מה שמיטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני, ונראה הכוונה שנאמר בשמיטה ללמד על כולן ולא במצוה אחרת שממנה נלמד על כולן, דהוא כי ממצות שמיטה שנצטוינו שלא לזרוע שנה תמימה ולסמוך שהשי"ת יצוה את ברכתנו בשנה הששית שתעשה תבואה לשלש שנים הוא הכרח שהשי"ת יצוה כן למשה בסיני ואין אף מקום להמנינים לטעות שאינו מהשי"ת שהרי איש אף היותר חכם אינו יכול לעשות רבד כזה שתעשה בשנה אחת לשלש שנים, ומה יש ללמד שאף כל המצות נאמרו מהשי"ת למשה בסיני כשם שמצות השמיטה שאמר משה הוא בהכרח כמו שאמר משה שהשי"ת יצוה זה וזה עשה הכריתת ברית לקיום עולם. חוינן מזה דגם בדורות הראשונים רצה השי"ת עיראו להסביר להתלמידים עיקרי האמונה ולא לסמוך על מה שרואין כמה צדיקים וחסידים, וצויה שישבירו להם איך שממצוה זו דשמיטה יש לידע על כל המצות שזה יועיל יותר לקיומם אף ממה שרואין איך שכל הדור מקיימין כל מצות ה'. וא"כ עתה בעוה"ר שאיננו רואים הנס דשמיטה ודסוטה אף בדור טוב צריך לבקש איך לחנך וללמד את התלמידים, וכ"ש בדור עני ושפל כזה שבחורץ אין רואין כלום מדברים והנהגות טובות שצריך לעיין איך ללמדם ולחנכם שיהיה קיום למה שילמדו אתם.

אבל אחר העיון יש עצה נכונה שצריך המורה להמתיק להם האמונה בהשי"ת בין בעצם הבריאה ובין שהוא הנותן החיות וזון ומפרנס לכל אשר בלעדיו אי אפשר לחיות אף שעה אחת וכן האמונה שהוא נתן התורה והמצות. ולהמתיקם אשר ידעו שקיום מצוה הוא יקר מכל הון וזהב ומכל תענוגות העולם כי קונה בזה חיי נצח ששעה אחת יפה מכל חיי העוה"ז כדאיתא באבות פ"ד מ"ז. שמלמוד כזה בדברים נעימים להראות החלוק שבין אלו המתאווים לעניני עוה"ז לאלו המשתוקקים לתורה ועבודת השי"ת, עד שיכנס בלבם שיעשו בני תורה היינו שהשקפתם על חיי העולם ורצונם ותאותם יהיה בעניני תורה ומצות ולא יהיה להם שום נסיון כלל. וכבר אמרתי כמה פעמים כי יש אדם שהוא שומר תורה ומצות, ובניו לא די שלא ילמדו ממנו לקיים ג"כ התורה ומצותיה אלא הוא מבלי משים מלמד אותם ח"ו להיפוך, דכאשר רואין דאביהם היה מחשיב למשל שמירת שבת שהוא נסיון לפניו מחמת שהיה יכול לעסוק בעסקיו ולהרויח סך גדול ונמנע ולא עשה זהו הסרון גדול להנוד הבנים משום שכיון שרואין שהוא נסיון הרי לא כל אדם יכול להיות גבור לכבוש את יצרו ולעמוד בנסיון והרי אנו מתפללים בכל יום בברכות השחר אל תביאנו לידי נסיון וזה יביא שהבנים עובו תורת ה'. אך האדם הנבון אין לו

הרב דקהל שהוא משני טעמים, חדא ממה שכתוב ברמ"א יו"ד סימן רמ"ה בסעי' כ"ב מי שהוחזק לדב בעיד אפילו החזיק בעצמו באיזה שררה אין להורידו מגדולתו אע"פ שבא לשם אחר גדול ממנו, והוא מריב"ש סימן רע"א ד"ה שנית והובא מקצת דבריו בהגר"א ס"ק ל"ז עיי"ש, ולא שייך זה ללמוד תורה שכתב הרמ"א ברישא שהוא רק למוד התורה גמ' והלכות, וג"כ הוא רק בגדול כמוהו או בעוד כמוהו ללא פחותים במדגתם כמפורש שם אם הוא גדול וראוי לכך, אבל בשאר ענינים לדרוש לפני הקהל וכדומה בענינים השייכים לרב הקהל בין עניני פרנסה בין עניני כבוד אין רשאיין לסלק ולמנות לאחר ולא רב אחר רשאי לבא בגבולו. ושנית מה שהיה שם הרבה שנים וכל הקהל הכירו אותו להרב ולא אמרו לו שאין לו זכות הרבנות בקהלה אלא מחמת שעדיין לא קבלו עליהם שום רב מחמת שאין להם מעות לשלם לרב הם מניחים לו לנהוג בדברים אלו כרב אבל בכל עת ושעה שיוכלו ליקח רב יקחו אותו ואף בלא שכר כשיבא אחר וירצו בו מאיזה טעם יקחוהו, יש להחשיב זה כקבלה ואין רשאיין ליקח אחד אף שהיה חכם זה מתנהג ומחזיק בדברים אלו דרבנות בלא שכר. ואם יש להקהל איזו טענות לסלקו ולמנות אחר צריכין לתבוע בדין.

והנני ידירו,

משה פיינשטיין

סימן עא

הנהגת מורה בישיבה

בע"ה, סיון תשל"ב.

הנני בזה לבאר איזה עיקרים שעל מורה ילדי ישראל בישיבה לידע בפרט במדינתנו.

הנה יש לידע שהלמוד של התורה עם הילדים אינו כלמוד שאר הדברים של עניני חול, שעל המורה הוא רק להסביר להתלמידים שידעו הדבר ואין נוגע להמורה כלל אם יכנס כל כך בלב ונפש של התלמיד עד שיקיים גם במעשיו כל מה שלמד, אלא דעל המורה בלמודי התורה עליו לראות שהתלמיד יקבל הלמודים כל כך עד שהתלמיד ידע בלבו ונפשו שזהו עיקר החיים ושוהו תכלית האמתי של האדם בעולם כדי שיתקיים אצלו שמירת התורה בכל פרטיה דהא נאמר בחיוב הלמוד ולמדתם לדבר במ פרש"י שיהא עיקר דבורך במ עשם עיקר ואל תעשם טפל וקאי על ולמדתם את בניכם.

והנה נאמר במצות שמיטה בתד סיני וע"ז נאמר

שום נסיון משני טעמים חדא שידוע שהשי"ת קצב לו מוונותיו וכל הרוחים שיהיו לו ובלעדיו אי אפשר להשיג אף פדוטה אחת לכן אף שאינו נותן בלי שום עסק מהארם מצד שנגזר בועת אפיך תאכל לחם אבל ברור שנגזר דק על ימים המותרים לעסוק במלאכה ומסחר ולא על שבתות ויו"ט האסורים ואף לא על השעות שא"א לעסוק במלאכה כמו בשעת תפלה ונמצא שלא מפסיד כלום במה ששומר שבת ויו"ט שמה שצריך להרויח ירויח בימי החול בלא ספק. ועוד אף אם לא השיג באמונתו כל כך וחושב שאם היה עוסק גם בשבת היה מרויח, גם כן אין זה נסיון למחבב השבת משום שהוא מצות השי"ת שחביבות זו שיהיה כל מה שתפסיד ע"י השבת, וכמו שחזינן שכמה אנשים מוציאים סך גדול לבנות דירה נאה ויש אף לחמשים אלף דאלאר ויותר ולא די שלא יתאוננו על הכסף שהוציאו על הבית אלא עוד שמחים בזה, וכן הוא ממש למי שהפסיד בשביל השבת שלא היה יכול לעסוק במלאכתו שהשבת שיהיה הסך שהפסיד ועוד יותר ויותר ויש לו ליהנות מזה שהשיג קיום מצות שבת בסך כזה וכזה. וכשרואין הבנים איך ששבת חביב כל כך ששוה כל כסף וזהב שבעולם, וגם שבאמת לא מפסיד כלום אלא אדרבה הוא מרויח מזה חיי נצח וגם שע"י השבת זוכה גם בברכה בעוה"ז הרי ישפיע עליהם שגם הם יקיימו בשמחה מצות השבת וכן כל המצות. וזה צריך כל מורה ומורה להשריש בלב ונפש התלמידים אמונה אמיתית ואהבה ומתיקות לתורה ומצותיה, שהוא בהנהגתם בעצמם שמוה לומדים התלמידים הרבה ומהדבור עמהם הרבה בדברים רכים ונעימים והתיחסותם עמהם.

עוד עיקר יש לידע שבל יתיאשו כשרואין שאיזה תלמיד אינו לומד כראוי ואף כשאינו מתנהג כראוי, כי אם אינו מקלקל את האחרים צריכים להחזיקו ולהתגלגל עמו דאולי יתחיל לשמוע ולהטיב דרכו, ובכל אופן השהיה איזה שנים בישיבה בקרב מורים יראי ה' ובקרב חברים המקשיבים להמודים ודאי ישפיע גם עליו לכל הפחות במקצת גם על כל ימי חייו. ואל יתחשבו המורים עם קושי העבודה כשצריכים עם תלמידים שאין מקשיבים כראוי שצריכים המורים לידע שעבודתם הוא מלאכת הקדש ואין זה כעבודת חול שהעבודה היא רק למשכירו בשביל שמשלם לו שלכן יש לו להתחשב איך היא עבודתו אם קלה אם כבדה אבל מלאכה זו היא להשי"ת שיש לו לעבוד באמונה לפי צורך התלמידים לא לפי התשלומין, וחזינן מהקרא דהשי"ת רוצה שנהיה עמלים בתורה ובמצות ואין לדמות קיום מצוה שבא בקלות כמי שנודמן לו אתרוג וקנאו בלא טורח למי שטרח להשיג אתרוג וכדומה בכל מצוה ומצוה ולכן גם בלמוד עם התלמידים אם עמל ביותר הוא חיוב ומצוה דיליה ואף שמצד התשלומין לא היה לו לעמול כל כך אבל מצד חיוב ידיה להשי"ת

אחרי שקבל עליו המשרה מחוייב הוא לעמול כפי יכולתו באמת. וידוע עובדא דר' פרידא שעמל להסביר ארבע מאות זימני לתלמיד אחד ולא חס על זמנו ועל טרחתו וקבל שכר היותר גדול שהוא גם על שלא נתייאש וזה תלוי הרבה במדת הסבלנות שכל מורה צריך להשתדל על עצמו במדה זו ביותר. אבל אם התלמיד מקלקל את אחרים ודאי צריך לסלקו אבל צריך לדון זה בכובד דאש ובעיון דב כי הוא כדיני נפשות.

הנהגה במדינתנו מרוב הברכה שנתן השי"ת יש רצון ותאוה גדולה להנאות עוה"ז בכל התענוגים שקורין לזה גוד טיים שגם זה דבר המקלקל את האדם מאד שמרגיל את יצרו להתאות לדברים שאין צורך בהם ומשחית את מדותיו עד שנהפך לחיה רעה, ומתחלה מבקש לתאותיו איזה דבר היתר מרומה וכשאי אפשר לא ימנע אף באיסור עד שלהצדיק מעשיו נעשה גם לכופר ח"ו וכמאמרם לא עבדו ישראל ע"ז אלא להתיר עריות, והתורה הקפידה מאד על כך בעיקר בחינוך הילדים כדחזינן מדין בן סורר שעל ריבוי תאוה דהיתר חייבתו תורה משום שזה יביא אותו לבסוף להיות ליסטים ורוצח וגם כופר בכל התורה. וגם על זה צריכים המורים להשיג וללמד להתלמידים איך להתנהג ולדבר עמהם בגנות בעלי התאוה ובשבח הנאה ממעשים טובים שהוא הנאה עולמית שמשבחים אותו בזה וכדומה בהרבה דברים נכונים שמשפיעים עליהם. ואיתא ברש"י על ואכלתם לחמכם לשובע אוכל קימעא והוא מתברך במעיו שלכאורה תמוה לאיזה צורך הוא ברכה זו דהא נאמר לעיל מזה שהברכה תהיה מרובה שהארץ תתן יכולה תעץ יתן פרו ודיש ישיג את בציר ובציר את זרע ואחר זה נאמר ואכלתם ישן נושן ומפני חדש תוציאו וא"כ הרי יש להם הרבה מה לאכול ויהיה להם שובע אף כשיצטרכו לאכול הרבה, אבל הוא שהארם השלם אף שיש ברכה מרובה ושפע רב יודע לצמצם תאותיו להנאות הגוף רק למה שיש לו צורך בהם והשפע ברכה שנתן השי"ת יודע שאינו כדי שיוכל להיות בעל תאוה וזולל וסובא אלא כדי שישגי בקלות מה שצריך לבריאות הגוף וגם להנאות שיש צורך בהם לפעמים לראות חסדי השי"ת ולימי העונג והשמחה כשבתות וימים טובים ושמחות של מצוה ולכן נתן השי"ת גם ברכה זו שלא יצטרך האדם השלם לעסוק הרבה באכילתו ושתייתו אלא שגם בקימעא שיאכל יתברך שיהיה שבע וטוב לו. והוא להורות שגם כשנותן הקב"ה במדינה ברכה מרובה ועשירות גדולה לא יבא מזה לדון שרצון השי"ת שישתדל להשיג כל הנאות שיכול ע"י הברכה שנתן לו אלא ידע דבכל עת ובכל מקום יהיה הנאותו רק מתורה ומעשים טובים שיעשה שמוה יש הנאה בעוה"ז ובעוה"ב. והנה מזדמן לפעמים אשה שהביאה ילדה ללמד ואינה רוצה שילבש ציצית שיש מצדדים שמ"מ יקבלו

מאכל ומשתה וכל דבר לרוב ומ"מ אם אין שלום בין איש לרעהו הוא כאין כלום ואף שלא מתקלקלים המאכלים מזה מ"מ הרעות שמגיעין מזה הוא גרוע מחסרון אוכל ומשקה וכל דבר משום שרות התורה וקיום המצות ומדות הטובות מתקלקלים מזה שנמצא שעיקר החיים מתבטליו. וכ"ש בקבוץ מנהל ומורים בישיבה שתכליתם הוא להנך ילדי ישראל לתורה שאם לא ישרה השלום האמתי בלא שום קפידות לא יצא התועלת המכוון והנהוץ אשר השי"ת רוצה בזה ושזה כל עבודתנו ביסוד ישיבות שיתקדש שמו מזה והנני גומר בברכה מכיון שדאי רצון כל המנהלים והמורים בכל עבודתם הקשה רק לשם שמים והשכירות הוא רק מה שעשה האפשריות להם להתעסק בעבודת הקדש דחינוך, יצליחו בעבודתם שכל התלמידים יהיו בני תורה ויראי השי"ת ויתרבו התלמידים עד שנוכה כלנו להרמת קרן התורה ולמלאה הארץ דעה ע"י הגואל צדק בקרוב.

משה פיינשטיין

סימן עב

המעלה לרב כשיש לו הרבה תלמידים

בע"ה

כ"א אלול תשל"ט

מע"כ נכדי האהוב והחביב מאד הרה"ג שבתאי אברהם הכהן רפופורט שליט"א.

הנה תפלת יעבץ בתמורה ט"ז ע"א אם ברך תברכני בתורה הוא למוד עצמו והרביית גבולי בתלמידים הוא הצלחה מיוחדת בהבנת והסברת הדברים שוהו מביא לריבוי התלמידים, שאין זה ענין ברכה חשובה שיבוא הרבה תלמידים אצלו מצד דברים אחרים ובלא טעמים גדולים שלא מצד המעלה ללמוד אצל זה ששייגו יותר הצלחה בלמודם להתגדל ביותר שלכן דאי התפלל יעבץ שיהיה לו הבנה והסברת חשובה ביותר להמשיך הרבה תלמידים וברכה זו אני מברך גם אותך שנתן השי"ת לך כשרונות טובים בין ללמוד בין ללמד שגם יצליח אותך בהצלחה גדולה מאד, איברא דגדול במנין התלמידים הוא ג"כ גדלות לראש הישיבה דכמו שגדול בחכמה פי"ה הרמב"ם בריש עדי' שראש הישיבה דב"ד זה גדול בחכמה כמו כן יש לפרש גדול במנין נמי על ראש הישיבה שהוא גדול מצד שב"ד שלו גדול במנין דהא אין הכוונה מדין דצריך לפסוק כרבים, וגם לא משמע דדניאל שגור על יין ושמן היה בגורת הב"ר דמלשון הקראי משמע שהוא עצמו שם על לבו אשר לא יתגאל בפת"ב

אותו ללמד ובמשך הזמן אפשר יעשה הלמוד שילבש ציצית ויקיים כל המצות ויש מצדדים שלא יקבלוהו כיון שאינה רוצה שינהגו אתו כמו שצריך להתנהג בהישיבה, הנכון בזה דאף שוראי היה לן ללמד מה שאפשר עם הילד שאינו פושע כלום והתורה שילמד והמצות שיקיים בהישיבה יש ודאי לקות שע"ז יתגדל גם ליתודי כשר אבל הוא רק ללמד עמו ביחידות, אבל לקבלו בהישיבה במקום שנמצאים הרבה תלמידים אי אפשר כי אף אם הוא באופן שלא יתקלקלו אחרים ע"ז הוא קלקול ממילא שכל אחר ירצה לומר דעות בהלמוד ובהנהגה מכיון שעשו רצון מרשעת זו כן יחשבו שיעשו רצון כל אחר שלדעתו אין ללמד זה ואין לומר זה להילד וגם ברוב הפעמים הוא קלקול לתלמידים אחרים, ולכן אין לקבל לתלמיד כזה בהישיבה ואף שידוע שלא תשכור עבורו מי שילמוד עמו בעצמו ויהיה ילד זה לבטלה והפקר מ"מ הפסד תלמידים האחרים והפסד הישיבה בכללה עדיף. ואם מסכימה שבישיבה ילמדו אותו גם ללבש ציצית ולקיים כל דבר רק שידעין שבביתה לא תניח לו ללבש הציצית ולילך בהירמולקע צריכים לקבלו כי מזה שאמו לא מניחתו בביתה לא יהיה קלקול להישיבה ואף לא להתלמידים כיון שרואין שהמורים מזהירים ללבש ציצית וללכת עם ירמולקע וכדומה ידעו שאמו של ילד ההוא היא מרשעת ואין ללמד ממנה.

ובסוף דברי אני אומר שאחרי ידיעת כל זאת הרי רואין שצריך לראות מורים יראי השי"ת ואוהבי תורה ומדקדקים במצות, וכן צריכים להיות המנהלים שהם הפרינציפאלס, שבכל עניני למוד יכול כל מי שידוע למוד התוא ללמד לאחרים אף אם הוא אינו עושה כמו שמלמד כגון רופא שאומר לאחרים שזה אסור לאכול וכדומה יודעים שהוא דבר המזיק אף כשהרופא עצמו יעבור ע"ז ולא ישגיחו עליו וכדומה בכל חכמה אבל בלמוד תורה ולמוד מוסר ויראת ה' וקיום המצות אי אפשר למי שאינו בן תורה ואינו יר"ש ללמד זה לאחרים שלא יתקבלו דבריו כלום וכדדרשו חז"ל מקרא דהתקוששו וקושו קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים. אבל אף שיהיו בין המנהל הפרינציפאל ובין המורים ת"ח ויראי השי"ת יש עוד חוב עליהם שיהיו בשלום ושלוח בניניהם ויתנהגו כבוד זה בזה ולדון על כל דבר ודבר ביחד כי אם אין שלום אין כלום וכדפרש"י על ונתתי שלום בארץ שלא קאי על שלום מבהוץ שלא יהיה מלחמות דא"כ איך כתב שמא תאמרו הרי מאכל והרי משתה אם ח"ו באים גייסות למלחמה שוב ליכא מאכל ומשתה וליכא מציאות שיהיה מאכל ומשתה וגם איך מסיק ת"ל ונתתי שלום מכאן שהשלום שקול כנגד הכל, וכי צריך פסוק ע"ז והא מלחמה הוא סכנת נפשות לכל אדם, אלא צריך לומר כוונת רש"י שאיירי בשלום בין אדם לחברו במדינה גופה שאיכא